

Obiekty UNESCO Ziemi Gorlickiej

Związek Gmin Ziemi Gorlickiej
serdecznie dziękuje pracownikom Wydziału Oświaty,
Kultury i Promocji Urzędu Miejskiego w Gorlicach za
udostępnienie zdjęć i materiałów tekstowych.

Nakład: 5000 szt.

Wydawca:
Związek Gmin Ziemi Gorlickiej
ul. Biecka 9B, 38-300 Gorlice
tel./fax (018) 352-05-14
ISBN: 978-83-958025-0-8

Projekt został zrealizowany dzięki wsparciu Fundacji Ochrony Różnorodności
Biologicznej Karpat Stakćin - Słowacja

GORLICE 2020

Ziemia Gorlicka to miejsce wyjątkowe...

pełne atrakcji, gdzie nie sposób się nudzić – znajdziemy tu kilometry szlaków, wyjątkowe zabytki – dwory i pałace, historie zarówno z czasów rozwoju przemysłu naftowego, I wojny światowej jak i średniowieczny gród. Jedną z lokalnych perełek, są drewniane kościoły rozsiane po ziemi gorlickiej. Pięć z nich zostało wpisanych na Listę UNESCO, co jest ewenementem w skali kraju.

Lista UNESCO jest rejestrem najcenniejszych obiektów na świecie. Została utworzona w 1978 roku, aby chronić światową spuściznę kulturalną i naturalną. Drewniana architektura ziemi gorlickiej jest architekturą wyjątkową – trudną w konserwacji i zagrożoną.

W 2003 roku dwa kościoły drewniane z powiatu gorlickiego zostały wyróżnione wpisem na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO. Należą do nich: kościół pw. św. Michała Archanioła w Binarowej oraz kościół pw. św. św. Filipa i Jakuba w Sękowej.

Natomiast w 2013 roku do Listy UNESCO dopisane zostały trzy cerkwie z terenu powiatu, wchodzące w skład Szlaku: cerkiew pw. Opieki Bogurodzicy NMP w Owczarach, cerkiew św. Paraskewii w Kwiatoniu oraz cerkiew św. Michała Archanioła w Brunarach Wyżnych.

Głównym elementem wyposażenia cerkwi jest ikonostas, czyli ściana z wmontowanymi w nią kilkoma rzędami ikon, niejednokrotnie ozdobiona dekoracją snycerską. Zapraszamy na małą podróż po drewnianych perełkach ziemi gorlickiej wpisanych na listę UNESCO.

**Związek Gmin
Ziemi Gorlickiej**

**NADÁCIA PRE OCHRANU
BIODIVERZITY KARPÁT**

Cerkiew św. Paraskewy w Kwiatoniu

Zobacz
film

Wieś Kwiaton, znajdująca się pomiędzy miejscowościami Uście Gorlickie i Smerekowice, malowniczo położona jest w dolinie potoku Zdynia. Niedaleko stąd do pobliskiego uzdrowiska Wysowa-Zdrój czy Regietowa, który słynie ze Stadniny Koni Huculskich.

Według legendy, tereny te odwiedziła Królowa Jadwiga, która podczas pobytu w Bieczu często wybierała się na wędrowki po karpackiej puszczy. Dzikie tereny, falujące wzgórza, szemrzące potoki i unikatowa przyroda wyjątkowo urzekły ją swo-

im urokiem. Pewnego wiosennego dnia szczególnie zachwyliła ją śródleśna polana, która wręcz tonęła w kwiatach. Żółty dywan mniszków lekarskich, który ukazał się jej oczom tak ją zachwylił, że w tym miejscu poleciła założyć osadę. Nadała jej nazwę – Kwiatów Toń.

Miejscowość, najprawdopodobniej została założona w XV wieku, w czasie akcji osadniczej prowadzonej przez ród Gładyszów. Wiadomo też, że wśród dawnych osadników kilka osób nosiło nazwisko Kwiaton. Stąd też pochodzenie nazwy wsi przypisu-

je się właśnie temu nazwisku.

Późniejszymi właścicielami byli Tarłowie (XVII w.), Marcin Rybiński i ród Wiktorów (XVIII w.) oraz Tytus Trzecieski (XIX w.). Na przestrzeni wieków miejscowość tą zamieszkiwała ludność łemkowska wyznania grekokatolickiego, stąd też w południowej części wsi zachowała się jedna z najpiękniejszych i najcenniejszych drewnianych świątyń, będąca przykładem łemkowskiej architektury sakralnej – cerkiew św. Paraskewii.

Cerkiew, wzniesiona została w drugiej połowie XVII w. W dokumentach źródłowych znaleźć można także wzmianki o tym, że mogła powstać w 1700 roku. Rozbieżnych informacji, co do wieku jej powstania możemy znaleźć jeszcze kilka. Jedna z tez określa jej powstanie na rok 1732, kolejna oparta na napisie z polichromii głosi, że mógł to być rok 1811. Za pierwszą z wymienionych powyżej dat, pośrednio przemawia odkrycie w obiekcie fragmentu ikonostasu, datowanego na XVII wiek. Daje jej to status jednej z najstarszych zachowanych łemkowskich cerkwi typu północno-zachodniego.

Obiekt ten w 2013 roku został wpisany na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

Cerkiew jest budowlą drewnianą o konstrukcji zrębowej. Składa się z prezbiterium, nawy i babińca. W bryle wyraźnie podkreślona jest trójdzielność budowli. Nad całością dominuje wyjątkowo smukła wieża konstrukcji słupowej i ścianach pochyłych, która posiada także zachaty – dobudowane do przyziemia niewielkie pomieszczenia służące jako schowki oraz wieńczący ją duży, baniasty hełm wykonany kutym krzyżem.

Nad nawą znajduje się dach namiotowy, nad prezbiterium kalenicowy – obydwa łamane, zakończone baniastymi hełmami. Ten zabieg architektoniczny sprawił, że konstrukcja dachu nabrała wyjątkowego kunsztu i efektywności. Dodatkowo całość budowli - dach, ściany, hełmy pokryte są gontem.

Świątynia otoczona jest niewysokim murem z drewnianymi bramkami konstrukcji ramowej. Te zaś, zwieńczone zostały gontowymi daszkami z cebulastymi baniastymi. Wnętrze świątyni zdobi polichromia z 1904 r., wykonana przez Michała Bogdań-

skiego.

Wchodząc do świątyni, na stopie przedsionka wita Chrystus wręczający klucze św. Piotrowi.

Scena udekorowana

jest ramą z liśćmi akantu. W prawym górnym rogu widnieje na niej także cerkiew w Kwiatoniu, przedstawiona na skalistym wzniesieniu. W przedsionku znajduje się także kamienna kropielnica datowana na 1750 r.

Przez drzwi z ozdobnie wyciętym nadprożem wchodzimy do babińca, na którego ścianach widnieją dwa przedstawienia starotestamentalne – Kain i Abel oraz Wygnanie z Raju. Obydwa z nich zachwycają wyraźnie ukazaniem krajobrazem góskim w tle.

Na stopie zaś znajduje się scena Opieka Bogurodzicy, na której Maryja przedstawiona jest z welonem zamiast płaszcza. Okrywa nim ludzkość, symbolicznie biorąc ją w swoją opiekę. Na polichromii dostrzec można m.in. cesarza Konstantyna Wielkiego oraz jego matkę św. Helenę cesarzową, św. Romana, biskupa Makarego, a także postacie lokalne - Konstantyna Wislockiego ówczesnego sołtysa Kwiat-

nia, czy wizerunek grekokatolickiego proboszcza parafii – Jurczakiewicza.

Szczególną uwagę zwraca nietypowy, ozdobny, ażurowy parapet chóru. Artysta do jego ozdobienia wykorzystał motyw kwiatowy, pod którymi w 2010 r. odkryto polichromię z XVII w. Odsłonięta polichromia przedstawia fragment ikonostasu (rzędu Deesis) m.in. Chrystusa Pantokratora, Maryję i św. Jana Chrzyciela. Obecnie zabezpieczona i wyeksponowana została w gablocie przed ołtarzem. Z babińca widać już główne wyposażenie świątyni - złocisty ikonostas z 1904 r. Stworzyli go rzeźbiarz Andrzej Szajna z Rymanowa oraz malarz Michał Bogdański.

Ikony namiestne: św. Paraskewa – patronka cerkwi, Chrystus Nauczający, Matka Boża z dzieciątkiem oraz św. Mikołaj, oddzielone są kolumnkami, a także carskimi i diakańskimi wrotami o wyjątkowej, ażurowej konstrukcji. W płataninę ozdobnych elementów wkomponowane zostały medaliony z wizerunkami ewangelistów oraz diakonów. Prazdniki – rząd świąt kościelnych tworzą kolejno ikony: Narodzenie Bogurodzicy, Zwiastowanie, Boże Narodzenie, Chrzest Chrystusa, Ofiarowanie Jezusa w świątyni, Wjazd do Jerozolimy, Ostatnia Wieczerza, Droga Krzyżowa, Zmartwychwstanie, Wniebowstąpienie, Zesłanie Ducha Świętego, Przemienienie

na górze Tabor, Zaśnięcie Najświętszej Marii Panny.

W rzędzie Deesis widzimy zwróconych w kierunku Chrystusa Pantokratora apostołów: św. Szymona, św. Bartłomieja, św. Jakuba Młodszego, św. Jana, św. Andrzeja, św. Piotra, św. Pawła, św. Mateusza, św. Tomasza, św. Filipa, św. Judę Tadeusza, św. Jakuba Starszego. Ikonostas wieńczą przedstawienia proroków starotestamentalnych. Całość uzupełnia bogata dekoracja – spiralne kolumnienki, wici i grona winne, rozety i liście akantu.

Prezbiterium uwagę przykuwa ołtarzem głównym z dużym baldachimem zwieńczonym kopułą, wspartym na czterech strzelistych kolumnach. W spoczywającym na stole ołtarzowym tabernakulum widzimy malowane sceny: Zmartwychwstanie, Trzy Marie, Przemienienie chleba i wina. Warta uwagi jest także XIX w. płaszczenica, czyli namalowany na płótnie wizerunek martwego Chrystusa, symbol Grobu Pańskiego.

Nawę – ściany oraz kopułę – szczerlnie pokrywa imponująca polichromia imitująca zbudowane z marmuru kolumny i gzymsy. Postacie patronów Rusi – św. Olgi i św. Włodzimierza znalazły się tuż przy Ikono-stasie. Putty oraz postaci czterech ewangelistów zdobią zaś kopułę. Tą część cerkwi oświetla XIX-wieczny żyrandol, który zawieszony jest u stropu ze sceną Przemienienia Pańskiego na Górze Tabor.

Do cennych elementów wyposażenia należy zaliczyć także dwie nastawy ołtarzowe z XVIII w. Znajdują się one w nawie, między oknami. Ikona z lewej przedstawia Matkę Bożą z małym Jezusem w układzie Hodegetria i zwieńczona jest medalionem z Okiem Opatrzności. Z prawej na ikonie przedstawiona jest scena Zdjęcie z Krzyża – Matka Boża z martwym Chrystusem, Maria Magdalena całująca dłoń oraz św. Jan. Nadstawę wieńczy gołębica – symbol Duch Świętego.

Cerkiew Opieki Matki Bożej w Owczarach

Zobacz
film

Wieś położona jest w powiecie gorlickim, w gminie Sękowa. Nazwa „Owczary” pochodzi od niemieckiego słowa Reichwald, czyli bogaty las lub wielki szmat lasów. Pierwotnie była to wieś niemiecka. W średniowieczu nie do końca ustalono nazwę miejscowości, była podawana jako Reichwald 1404, Richwald (1404), de Richwald (1426), Richwald (1581). Wieś została ponownie lokowana na pra-

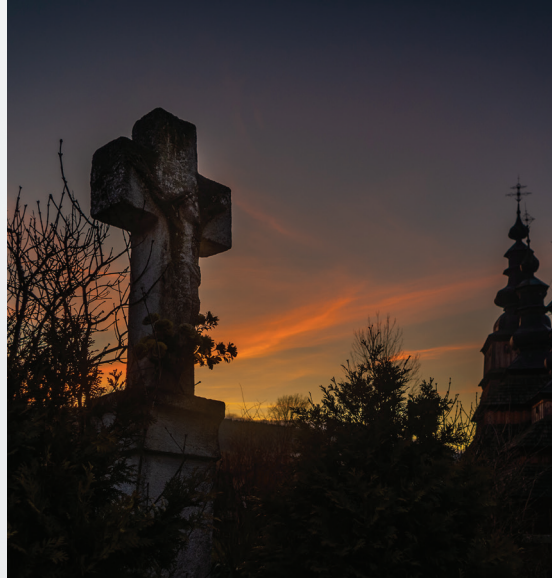
wie wołoskim w 1417 r. Po drugiej wojnie światowej na skutek działań Komisji Ustalania Nazw Miejscowości została zmieniona urzędowo na Owczary. Cerkiew znajdowała się tutaj już około 1420 roku. Cerkiew Opieki Bogarodzicy w Owczarach zbudowano w 1653 r. Dziś na jej kompletne wyposażenie składają się: barokowy ikonostas z XVIII w., w nawie dwa barokowe ołtarze boczne – po

stronie północnej z ikoną Matki Boskiej z Dzieciątkiem (XIX w.), po południowej z dużą ikoną Św. Mikołaja (pocz. XVIII w.). Obiekt w 2013 r. został wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO.

Cerkiew była wielokrotnie przebudowywana i odnawiana, dlatego dziś jej wygląd jest daleki od pierwowzoru. Z pierwotnej budowli zachowała się jedynie nawa oraz portal zachodni z nadprożem wyciętym w tzw. ośli grzbiet. Na nim wyryta jest data budowy.

W 1701 roku, w miejscu poprzedniego, zbudowano dzisiejsze prezbiterium. Około 10 lat później zbudowano zakrystię. W 1783 roku Dimitr Dekowekin i Teodor Rusynko - majstrowie ciesielscy - zbudowali wieżę na babiniec. Sygnatury budowniczych do dziś są widoczne na elementach konstrukcyjnych izbicy wieży.

Kolejna przebudowa miała miejsce w 1870 roku, gdy babiniec został przekształcony i poszerzony do szerokości

nawy. Tym samym zatarty zostało nieco charakterystyczny trójpodział wnętrza (prezbiterium, nawę i przedsionek - babiniec), był on jednak widoczny w bryle świątyni.

W kolejnych latach wieku XIX i XX cerkiew była wielokrotnie remontowana. W latach trzydziestych wykonano polichromię z okazji obchodów 950-lecia chrztu

Rusi.

Obecnie w konstrukcji budowli prezbiterium jest najmniejsze. Wewnątrz świątyni znajduje się posadzka z płytek kamiennych. Kompletne wyposażenie cerkiewne pochodzi z XVII-XIX w. W podniebiu kopuły umieszczono wizerunki Ducha Świętego pod postacią gołębiczy oraz czterech cherubinów, a także iluzjonistyczny okulus otwarty na niebo.

We wnętrzu dominuje ikonostas, bariera między strefą sacrum i profanum. Znajdujące się w nim ikony pochodzą prawdopodobnie z dwóch warsztatów malarzkich.

Pierwsza grupa pochodzi najprawdopodobniej z 1712 roku i jest dziełem Joana Medyckiego. Pozostałe ikony pochodzą z 1756 r., lecz ich autor nie został zidentyfikowany. Dziełem Joana Medyckiego są: chramowa Pokrow Matki Boskiej oraz przedstawienie Przemienienia pańskiego. Ponadto dalsze ikony rzędu namiestnego – Chrystusa Pantokratora, Hodegetrii, oraz medaliony z Carkisch Wrót, Ostatnia Wieczerza i rząd dwunastu prazdników oraz przedstawienia w predellach.

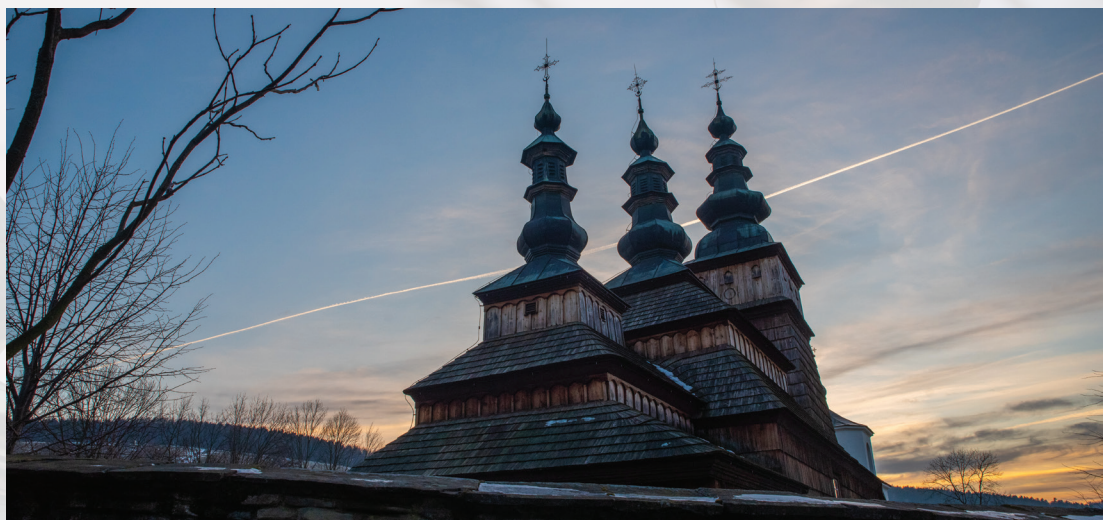
Ikony Chrystusa Pantokratora i Hodegetrii z ołtarzy bocznych pochodzą z 1664 roku o czym świadczy datowanie. Najprawdopodobniej pochodzą z pierwotnego ołtarza. Ikonostas był w swej historii dwa razy odnawiany

Ikony namiestne, prazdniki, medaliony z wrót carskich i malowidła na cokole ikonostasu powstały prawdopodobnie w 1712 r. i są dziełem Jana Medyckiego. Pozostałe ikony pochodzą z 1756 r., lecz ich autor nie został zidentyfikowany.

Przy ścianie wschodniej niewielki ołtarzyk z ikoną Chrystusa Nauczającego z XVII w., pochodzącą prawdopodobnie z pierwotnego ikonostasu. W ołtarzu bocznym przy ścianie północnej nawy XVII-wieczna ikona Matki Bożej z Dzieciątkiem w metalowej sukience. Przy ścianie południowej, barokowy ołtarz z dużą ikoną św. Mikołaja z początku XVIII w.

Nad nawą i prezbiterium znajdują się dachy brogowe, potrójnie łamane, zwieńczone hełmami ze ślepymi latarniami, cebulkami i krzyżami na półkسیężcach. Zakrystia została nakryta daszkiem pulpitowym.

W prezbiterium i nawie kopuły zrębowe, w babińcu widać sufit deskowany; podobnie jak ściany podklejone pasami płótna, malowane klejowo. Wschodnie słupy konstrukcyjne wysmukłej wieży z pozorną, oszalowaną izbicą, krytej dachem brogowym o kopulasto wybrzuszonych połaciach, znajdują się w babińcu. Ściany opierzone gontem; wokół nawy i wieży w dolnej partii deskowane.

Kościół św. Filipa i św. Jakuba w Sękowej

Zobacz
film

Sękowa to wioska położona około 4 kilometrów na południowy wschód od Gorlic. Założona została na prawie niemieckim, na mocy przywileju wydanego przez Króla Kazimierza Wielkiego około połowy XIV wieku. Z biegiem lat wieś rozwijała się – w 1595 roku funkcjonowała w Sękowej szkoła, w XVIII i XIX wieku istniały tu papiernie i warsztaty tkackie. W tym okresie Sękowa wraz z Bieczem, Gorlicami, Libuszą i Siarami należała do naj-

ważniejszych ośrodków przemysłu tkackiego w regionie. Kolejny dobry okres w historii wsi to koniec XIX wieku, kiedy na jej terenie eksploatowano ropę naftową z 60 odwiertów. W 1886 roku w Sękowej działała destylarnia, a na przełomie XIX i XX wieku - rafineria. Kościół w Sękowej pochodzi z pierwszej połowy XVI wieku – wybudowany został z drewna modrzewiowego prawdopodobnie około 1520 r. Początkowo składał się z nawy i węższego od

niej prezbiterium – obecny kształt zawdzięcza kolejnym przebudowom: w XVII i XVIII wieku, na skutek których zyskał charakterystyczne podcienia zwane sobotami, wieżyczkę na sygnaturkę oraz wieżę.

Jest przykładem świątyni orientowanej, to znaczy zwróconej prezbiterium na wschód.

Nawa i prezbiterium zbudowane zostały w konstrukcji zrębowej, natomiast wieża – słupowo-ramowej. Konstrukcję wieży można dokładnie obejrzeć, gdyż – co jest rzadko spotykane w tego rodzaju budowlach – jej przyziemie nie zostało oszalowane deskami. Można więc bez trudu dostrzec potężne słupy postawione niemal pionowo, połączone ze sobą wieloma drobniejszymi belkami i deskami. W przyziemiu wieży ustawione są drewniane ławy dla wiernych, którzy podczas nabożeństw nie mieszczą się w maleńkim wnętrzu świątyni. Kształt wieży nie jest typowy dla gotyckich drewnianych kościołów – nie jest strzelista, ale rozłożysta i niska, przykryta kopulastym hełmem z ośmioboczną latarnią. Dach ten jest chyba najbardziej charakterystycznym i niespotykanym gdzie indziej elementem świątyni. Wspólny dla

nawy i prezbiterium, kryty podwójnym gontem łączy się z sobotami (otwartymi podcieniami obiegającymi kościół dookoła). Soboty pełniły dwie ważne funkcje: chroniły przed warunkami atmosferycznymi zrąb i podwalinę kościoła oraz dawały schronienie wiernym, którzy często przybywali z odległych wiosek już w sobotę wieczorem, na niedzielną mszę świętą. Stąd też prawdopodobnie pochodzi nazwa soboty. Ponieważ soboty otaczają kościół z każdej strony, dlatego też niejednokrotnie przy złej pogodzie pod nimi odprowadzania była droga krzyżowa.

Od strony południowej wnętrza kościoła doświetlają dwa okna, które niejako przerywają

jednolitą powierzchnię dachu, kolejne okno znajduje się w prezbiterium – z zewnątrz zakrywa je dach, a trzy następne są w zakrystii. Przed wejściem do wnętrza świątyni warto kilka chwil poświęcić „kościelnemu obejściu”. Od strony północnej znajduje się pomnik

popiersie Papieża Jana Pawła II odsłonięte w listopadzie

2000 roku (autorem

rzeźby jest znany krakowski artysta prof. Marian Konieczny).

Nieopodal pomnika, w kwietniu 2006 roku, w pierwszą rocznicę

śmierci Papieża Jana

Pawła II posadzono dąb,

który nazwano jego imieniem.

Przy wejściu do wnętrza kościoła warto zwrócić uwagę na gotycki portal zdobiący odrzwia i krzyżyk maltański namalowany ponad nim. W świątyni zachowały się jeszcze dwa zabytkowe portale – nad wejściem od strony południowej oraz nad drzwiami prowadzącymi z prezbiterium do zakrystii. Wchodzących głównym wejściem wita niemy świadek historii tego miejsca – kamienna, rozbita kropielnica, na której bolesny czas I wojny światowej odcisnął swoje piętno.

Przekraczając próg świątyni uderza nas niezwykle skromne, wręcz ascetyczne wyposażenie wnętrza. Modrzewiowych, ciemnych ścian nie pokrywają bogate polichromie czy liczne obrazy. Uwagę przykuwa najbardziej dekoracyjny element świątyni – manierystyczno-barokowy drewniany ołtarz główny pochodzący z XVII wieku.

Składa się on z zachowanych fragmentów trzech ołtarzy, które jeszcze przed I wojną światową zdobiły kościół. W centralnej części ołtarza znajduje się XVI - wieczny obraz

malowany na drzewie, przedstawiający Świętego Mikołaja, a po jego bokach: Świętych Benedykta i Antoniego. Pomiędzy kolumnami umieszczono rzeźby świętego Andrzeja – po lewej i Piotra – po prawej stronie. W zwieńczeniu ołtarza podziwiać możemy rzeźbę Chrystusa Zbawiciela Świata – Salvator Mundi z jabłkiem królewskim w dłoni i ręką wzniesioną w geście błogosławieństwa. W medalionach umieszczono obrazy patronów świątyni: Świętych Filipa i Jakuba. Nad mensą ołtarza, pod środkowym obrazem znajduje się płaskorzeźba „Zaśnięcie Marii Panny w otoczeniu Apostołów”. Całą konstrukcję ołtarza zdają się podtrzymywać na swoich barkach dwie hermowe płaskorzeźby – Adama i Ewy. Neogotycka polichromia sprzed 1888 roku zachowała się niestety tylko w bardzo niewielkich fragmentach na południowej ścianie świątyni. Najcenniejszym zabytkiem sękowskiej świątyni jest późnogotycka kamienna chrzcielnica z 1522 roku. Jej czare podzielono na osiem pól, z których siedem zdobi maswerkowa dekoracja w kształcie odwróconych lilii a ósme pole zajmuje pusta tarcza, nad którą wykuto datę powstania chrzcielniczy.

Wystrój wnętrza dopełnia cykl barokowych obrazów Drogi Krzyżowej oraz dwa współczesne boczne ołtarze pochodzące z czwartej ćwierci XX wieku. Współczesne są także drewniane ławki wewnątrz świątyni i w przyziemiu wieży.

Piękno świątyni w Sękowej docenili w XIX wieku artyści malarze – jego urokliwa sylwetka znalazła swoje miejsce w pracach między innymi Teodora Axentowicza, Józefa Mehoffera, Włodzimierza Tetmajera, a także Stanisława Wyspiańskiego.

Sękowska świątynia ma za sobą trudne lata. Na przełomie lat 1914 i 1915 w okolicach kościółka stacjonowały oddziały armii austro-węgierskiej. Żołnierze we wnętrzu świątyni trzymali konie, a deski i gonty ze ścian i dachu

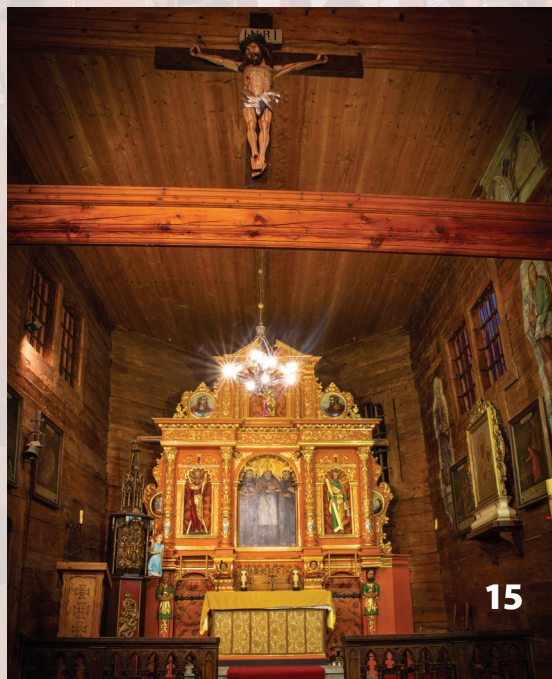

używali do budowy umocnień okopów oraz jako materiał opałowy. Bezmyślnie niszczyli także wyposażenie kościoła i szaty liturgiczne, rabowali wartościowe przedmioty. Po zakończeniu I wojny światowej kościółek był w tragicznym stanie i tylko niezwykle determinacji parafian oraz hojności dobrych ludzi zawdzięcza odbudowę. Jednym z jego wielkich dobroczyńców był senator Władysław Długosz – właściciel majątku w Siarach, przemysłowiec naftowy i polityk, który nie szczędził pieniędzy na ratowanie świątyni. Po drugiej wojnie światowej prace konserwatorskie były podejmowane kilkakrotnie, między innymi u schyłku lat czterdziestych i w latach pięćdziesiątych XX wieku, kiedy to środki finansowe udało się pozyskać dzięki osobistemu zaangażowaniu znanego w regionie społecznika i działacza PTTK Stanisława Gabryela i jego małżonki malarki Marii Gabryel-Różyckiej. Wielkim wyzwaniem była kompleksowa renowacja kościółka, jakiej w latach osiemdziesiątych XX wieku podjął się ówczesny proboszcz parafii w Sękowej ksiądz prałat Stanisław Dziedzic. W czasach nieprzychylnych kościołowi u władz centralnych i wojewódzkich wyjednał dla „drewnianej perełki” olbrzymie środki finansowe, które umożliwiły jej uratowanie i powrót do dawnego blasku.

Prace konserwatorskie zrealizowane z niezwykłym rozmachem i konsekwencją oraz dbałością o szczegóły zostały dostrzeżone i

docenione w wielu instytucjach zajmujących się ochroną zabytków. Wyrazem tego były liczne nagrody dla parafii w Sękowej. 3 lipca 2003 roku modrzewiowy gotycki kościół pw. Świętych Filipa i Jakuba w Sękowej został wpisany na listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO. To wielkie wydarzenie przypomina tablica pamiątkowa umieszczona we wnętrzu kościoła.

W zabytkowej świątyni każdego lata odbywają się koncerty muzyki klasycznej i poezji śpiewanej realizowane w ramach koncertów „Muzyka w Drewnie Zakłęta”.

Cerkiew św. Michała Archanioła w Brunarach

Zobacz
film

Brunary to miejscowość malowniczo położona nad rzeką Białą w Gminie Uście Gorlickie. Składała się niegdyś z dwóch odrębnych wsi - Brunar Wyżnych oraz Brunar Niżnych, które założone zostały w XIV wieku przez króla Kazimierza III Wielkiego, były wsiami biskupstwa krakowskiego. Najważniejszym zabytkiem w obrębie miejscowości jest datowany na 1797 r. cerkiew greckokatolicka św. Michała Archanioła. Drewniana, orientowa-

na, trójdzielną, o konstrukcji zrębowej cerkiew mimo przekształceń zachowała najważniejsze cechy cerkwi zachodnio-łemkowskiej.

W 1831 r. w trakcie przebudowy i rozbudowy obiektu, wzniesione zostało nowe, trójbocznie zamknięte prezbiterium, dawne zaś połączone zostało z nawą. Świątynia pokryta została także nowym dachem. Cerkiew zbudowana jest na kamiennej podmurówce i składa się z prezbiterium,

nawy oraz babinia. Wszystkie jej części wieńczą baniaste hełmy z pozornymi latarniami, małe cebulki i ozdobne krzyże. Dachy i hełmy nad nawą i prezbiterium pokrywa gont, wieżę wieńczy zaś hełm blaszany. Nad nawą i dawnym prezbiterium dach jest łamany, namiotowy, nad prezbiterium wielopołaciowy. Płaskie stropy i ściany nawy oraz prezbiterium zdobi rokokowo-klasycystyczna polichromia pochodząca z różnych okresów (XVIII, XIX, XX w.). Ściany pokrywają różnorodne wzory m.in. motywy roślinne, architektoniczne, geometryczne. Jednymi z autorów malowideł byli Antoni i Józef Bogdańscy, którzy w 1898 r. wykonali zdobienia architektoniczne i geometryczne. Zdobiąca wnętrze polichromia ornamentalna pochodzi z trzech wymienionych wyżej okresów. Całość utrzymana jest w błękitnej tonacji barwnej.

We wnętrzu świątyni znajduje się barokowy, osiemnastowieczny ikonostas, który przemalowany został w czasie remontu w 1831 r. W XX w. trakcie gruntownej renowacji, przywrócono mu pierwotny wygląd. Konstrukcja ikonostasu jest polichromowana i bogato zdobiona (np. kolumnienki z winoroślą, ażurowe formy małżowinowo-chrząstkowe).

Jedną z ikon namiestnych jest ikona św. Michała - patrona cerkwi. Pozostałe przedstawiają Chrystusa Nauczającego, Św. Mikołaja oraz Matkę Bożą Hodegtrię. Na cokółkach ikonostasu znajdują się: Chrystus i Samarytanka, św. Olga, św. Włodzimierz, św. Cyryl i Metody oraz Ofiara Abrahama. Warto zwrócić uwagę na bogato zdobione carskie wrota z wizerunkami ewangelistów oraz diakońskie wrota z przedstawieniami proroków Aarona i Melchizedeka. Rząd ikon świątecznych (prazdników) tworzą ikony: Narodzenie Bogurodzicy, Przyjęcie do świątyni, Zwiastowanie, Boże Narodze-

nie, Ofiarowanie Jezusa, Zaśnięcie Najświętszej Marii Panny, Przemienienia na górze Tabor, Chrzest Chrystusa, Wjazd do Jerozolimy, Zmartwychwstanie, Wniebowzięcie, Zesłanie Ducha Świętego. W środkowej części umieszczone jest odbicie twarzy Chrystusa na chuście- Mandylion. Centralną ikoną rzędu Deesis jest Chrystus Pantokrator. U jego boku widoczni są Maryja oraz Jan Chrzciciel z ozdobnymi ramami. Po bokach znajdują się ikony zwróconych w kierunku Chtustusa Apostołów.

Ostatni rząd - sześć owalnych ikon przedstawia ujętych parami starotestamentowych proroków. Ikonostas zwieńczony został ikoną Ukrzyżowania, którą zdołi ażurowy ornament - liście akantu.

W cerkwi znajdują się także ołtarze boczne. Najciekawszą rozbudowę architektoniczną i najbogatszą dekorację posiada ten umieszczony przy ambonie. Datuje się go na XVIII w. Szczególną uwagę przyciągają ozdobne kolumnienki wspierające nadwieszony łuk z symbolem Ducha Świętego i ażurowa dekoracja. W ołtarzu znajduje się także ikona Matki Boskiej z martwym Chrystusem na kolanach. Drzwi tabernakulum zdołi rzadko spotykane

przedstawienie - Chrystus z kielichem eucharystycznym.

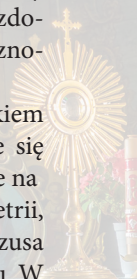
XVIII - wieczny ołtarz Przemienienia Pańskiego znajduje się przy południowej ścianie nawy. Ikona główna znajduje się w jego centralnej części i przedstawia Chrystusa w ujęciu frontalnym oraz stojących obok Mojżesza oraz Eliasza oraz znajdujących się w dolnej części obrazu apostołowie - św. Jan, św. Piotr, św. Jakub. Ołtarz wieńczy ikona Ostatniej wieczerzy z bogatym zdobieniem snycerskim oraz Oko Opatrzności.

Kolejny ołtarz, tym razem z wizerunkiem Matki Bożej z Dzieciątkiem znajduje się przy północnej ścianie nawy. Widnieje na nim wizerunek Matki Boskiej Hodegetrii, która trzyma rękę skierowaną do Jezusa spoczywającego na jej lewym ramieniu. W rogu obrazu znajduje się także klęcząca postać najprawdopodobniej fundator dzieła - Jan Kręcicki, a na jego zwieńczeniu ogromna gloria - Oko Opatrzności.

W przepięknej prostokątnej ramie z nadwieszonym łukiem, przy południowej ścianie nawy znajduje się ołtarz Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Przedstawiona w nim Matka Boska pod stopami ma półksiężyc, unoszą ją anioły, a nad jej głową widnieje 12 gwiazd.

Ołtarz główny umieszczony został w prezbiterium. Nakryty jest baldachimem z lambrekinami, który podparty jest na czterech kolumnach. Ścianki tabernakulum zdołi: Trzy Marie, Chrystus, Złożenie do grobu, Zmartwychwstani.

Podczas zwiedzania cerkwi warto zwrócić uwagę także na XIX - wieczny obraz Matki Bożej Opieki, znajdujący się na południowej ścianie nawy. Matka Boża, której głowę otacza wieniec gwiazd, odziana jest w czerwoną sukienkę i niebieski płaszcz. Szeroko rozpościera ręce i pod swoją opieką otacza liczne postacie - kapłanów,

żebraków, damy, a także najprawdopodobniej króla Jana III Sobieskiego.

Interesującym elementem wyposażenia świątyni jest także XVIII - wieczna ambona z polichromią i dekoracjami na korpusie oraz

drewniana chrzcielnica. Warto przyrzeć się także rokokowej ławie z malowanymi na niej dekoracjami.

Cerkiew otacza niski, kamienny murek z dwoma bramami krytymi gontem. Ze względu na swoją unikatowość obiekt ten w 2013 r. wpisany został na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO. Znajduje się również na Szlaku Architektury Drewnianej Województwa Małopolskiego.

Kościół św. Michała Archaniola w Binarowej

Zobacz
film

Miejscowość Binarowa położona jest w gminie Biecz, a jej historia sięga roku 1348, kiedy to król Kazimierz Wielki wręczył na Wawelu przywilej na lokację wsi poniżej Biecza na 60 łanach, na prawie niemieckim. Akt nie wymieniał nazwy wsi, a jedynie nazwę rzeki, nad którą wieś lokowano – Szczytnice - dziś Sitniczankę. Jeszcze w roku 1547 wieś funkcjonowała pod niemiecką nazwą Bynarhaw. Już wtedy we wsi znajdował się kościół,

który podziwiać możemy do dziś - pw. św. Michała Archaniola w Binarowej – dziś rzymskokatolicki kościół parafialny. Wcześniejsze dokumenty potwierdzają, że w 1415 roku istniał już drewniany kościół, który spłonął w pod koniec XV wieku. Obecny datowany jest on na ok. 1500 rok i powszechnie uznawany za jeden z najcenniejszych drewnianych, późnogotyckich kościołów w Europie. Niezwykle piękno świątyni z Binarowej

przez lata doceniali docenili artyści. W 1889 roku Stanisław Wyspiański i Józef Mehoffer, podczas wycieczki szkolnej wykonali wiele szkiców kościoła, przeprowadzając tym samym inwentaryzację. Miron Białoszewski w 1956 roku napisał utwór „Stara pieśń nad Binarową”.

Kościół św. Michała Archanioła w Binarowej przechodził wiele remontów. W ciągu kolejnych lat przeprowadzono szereg prac mających na celu zachowanie świątyni w jak najlepszym stanie. Już w 1596 roku dostawiono do korpusu nawy wieżę, a na początku XVI wieku wykonano polichromię patronową niemal w całym wnętrzu kościoła oraz pokryto ściany zewnętrzne.

W latach 1641 – 1650 świątynia została gruntownie przekształcona – wieża otrzymała nowe zwieńczenie, powiększono otwory okienne, wykonano nową polichromię ścian. Podczas prac przebudowywany został też chór muzyczny, a do nawy dobudowano kaplicę Aniołów Stróżów.

Kolejny duży remont świątyni miał miejsce w roku 1844, kiedy to rozebrano soboty.

Na przełomie wieku XIX i XX prowadzono też prace zabezpieczające osłabioną konstrukcję budynku, które poważnie zburzyły jego konstrukcję (m.in. gont zastąpiono blachą). Kolejne remonty miały miejsce w latach 1953 – 1956, 1967.

Zabiegi mające przywrócić oryginalny wygląd kościoła rozpoczęto w latach 90 – wymieniono gontowe pokrycie ścian, zrekonstruowano wieżę. Już w latach 2000 przeprowadzono remont więźby dachowej z wymianą pokrycia na gontowe.

W 1898 roku wzniesiono w bezpośrednim jego sąsiedztwie murowaną dwuprzelotową dzwonicę parawanową o tynkowo-ceglanej fakturze murów. Mieszczą się na niej trzy dzwony: jeden gotycki z XV

wieku z minuskułowym napisem i dwa z lat 60-tych XX w. Ogrodzenie i dzwonnica były remontowane w 1956 i 1997 roku. Świątynia ogrodzona jest drewnianym płotem z XIX wieku.

Kościół jest orientowany, jednonawowy, z dobudowaną wieżą od zachodu. Do nawy przylega węższe, prostokątne prezbiterium zamknięte trójbocznie od wschodu z dostawioną od północy zakrystią. Budynek

jest konstrukcji zrębowej z drewna jodłowego.

Kaplica Aniołów Stróżów dobudowana jest do nawy od północy. Od południa zaś kruchta. Nawa i prezbiterium przykryte dachem jednokalenicowym o konstrukcji więźbowo-zaskrzynieniowej z sygnaturkową wieżyczką.

Wieża konstrukcji słupowo-ramowej, o ścianach silnie zwężających się ku górze, z nadwieszoną izbicą jest zwieńczona hełmem ostrosłupowym. Pod nią zaś mieści się obszerny przedsionek. To najstarsza znana drewniana wieża przykościelna.

Wnętrze świątyni nakryte jest stropami płaskimi, w nawie z zaskrzynieniami wsparte drewnianymi filarami z arkadami. Wnętrze ozdabia niezwykła polichromia z motywami roślinnymi (jej twórca podpisał się inicjałem M K B oraz stylizowanym gmerkiem), na ścianach barokowe cykle przedstawieniowe, w kaplicy o motywach figuralnych i ornamentalnych. W nawie, kaplicy i zakrystii znajdują się nadwieszone nad tymi pomieszczeniami chóry muzyczne.

W kościele znajdują się organy z XIX wieku zbudowane najpewniej przez Stanisława Janika z Krosna. W skład najstarszego wyposażenia kościoła, pochodzącego także z poprzednich świątyń, wchodzi także gotycka rzeźba Matki Boskiej z Dzieciątkiem z około 1380 roku oraz cztery płaskorzeźby Świętych Dziewic: Barbary, Doroty, Katarzyny i Małgorzaty z około 1410 roku (pozostałość ołtarza Czterech Świętych Dziewic). Ponadto w świątyni znajdziemy także figurę Matki Boskiej z Dzieciątkiem datowaną na lata około 1425-1430 w ołtarzu głównym, krucyfiks z około 1525 roku raz kamienną chrzcielnicą z XVI wieku.

5 lipca 2003 roku został wpisany wraz z

innymi drewnianymi kościołami południowej Małopolski i Podkarpacia na listę światowego dziedzictwa UNESCO, co uzasadniono następująco: harmonijne połączenie walorów historycznych, architektonicznych i artystycznych, najcenniejsza polichromia spośród wszystkich drewnianych kościołów Małopolski.

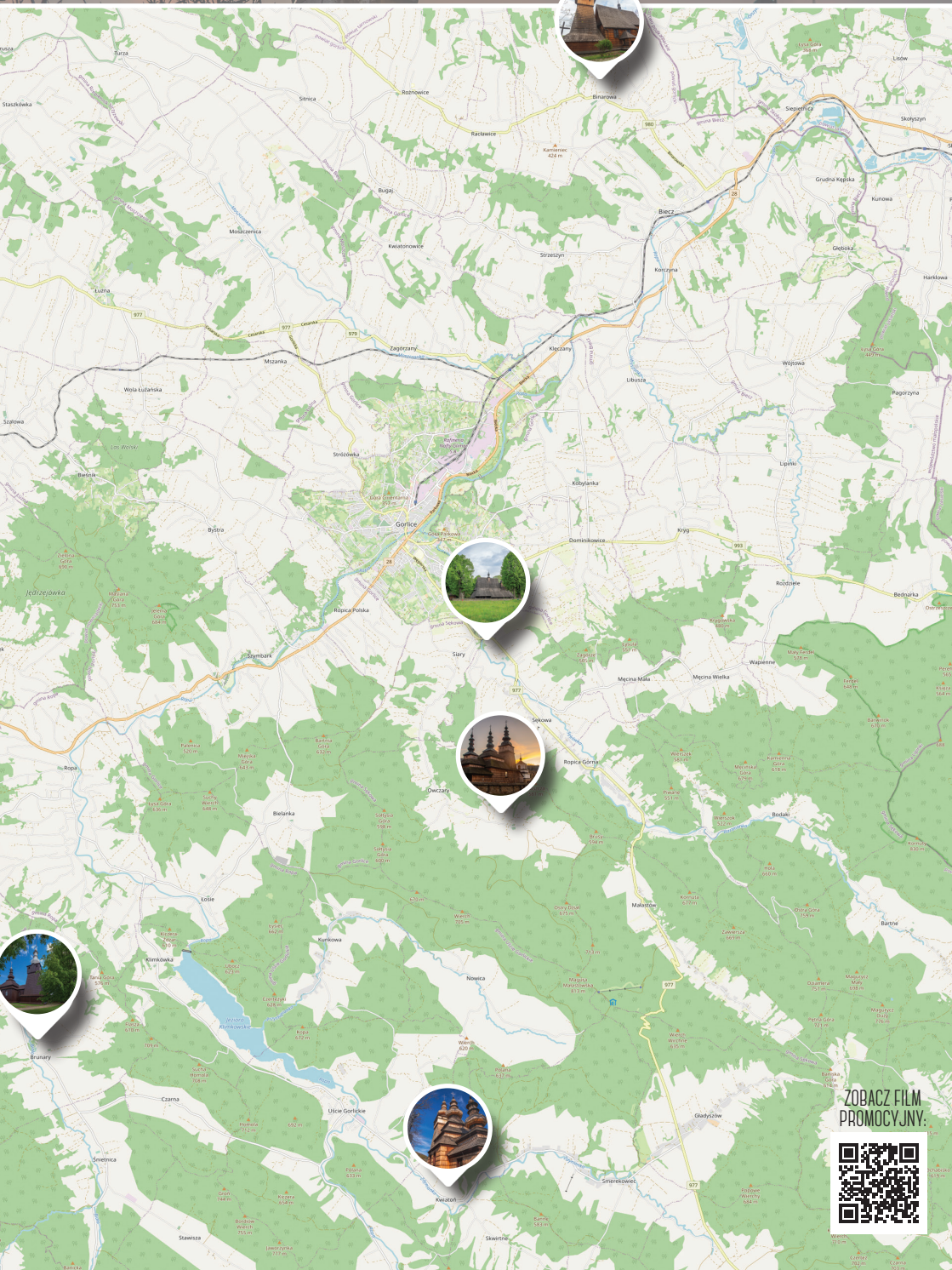

Bibliografia

zobacz więcej w tych pozycjach

1. Janocha M., *Ikony w Polsce od średniowiecza do współczesności*, Warszawa 2010.
2. Laskowski A., Organisty A., *Drewniany kościół pw. św. Michała Archaniola w Binarowej*, Rzeszów 2004.
3. Muzyk Z., *Cerkwie Ziemi Gorlickiej*, Nowy Sącz 2001.
4. Michniewska M., Michniewski A., Duda M., *Cerkwie drewniane Karpat. Polska i Słowacja*, Pruszków 2003.
5. Próchniewicz – Bor R., *Ikonostas z Owczar*, Lublin 1992.
6. Piecuch A., *Gorlicka Ósemka*, Nowy Sącz 2009.
7. Kutaś P., *Zabytki UNESCO Gminy Sękowa, Cerkwie w Owczarach i kościół w Sękowej*, Zakrzów 2014.
8. Kutaś P., *Zabytki UNESCO Gminy Uście Gorlickie. Cerkwie w Brunarach i Kwiatoniu*, Zakrzów 2014.
9. Praca zbiorowa, *Szlak Architektury Drewnianej Małopolska*, Kraków 2010.

Lokalizacja

ZOBACZ FILM
PROMOCYJNY.

